

แนวโน้มการเลือกสายอาชีพของนิสิต นักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่หกกับ คุณลักษณะของเภสัชกรที่ดีตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก*

Sixth year pharmacy students' career choice and the level of WHO's Seven-star pharmacist concept

อุกฤษณ์ สิทธิบุญ (Ukrit Sitthiboot)^{**}
ลือรัตน์ อนูรัตน์พานิช (Luerat Anuratpanich)^{**}
ชะอรสิน สุขศรีวงศ์ (Cha-oncin Sooksriwong)^{**}

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานศึกษาเชิงพรรณนาชนิดภาคตัดขวาง (Cross-sectional descriptive study) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกประกอบวิชาชีพในสายอาชีพต่างๆ ของนิสิตและนักศึกษาระดับปีที่ 6 คณะเภสัชศาสตร์ 4 สถาบันในเขตภาคกลางของประเทศไทยกับคุณลักษณะของเภสัชกรที่ดีตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (ความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 526 คนด้วยแบบสอบถาม ได้รับการตอบกลับทั้งสิ้น 390 คน คิดเป็นร้อยละ 74.14 ผลการศึกษาพบว่าสายอาชีพที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจมากที่สุดสามอันดับแรกคือ เภสัชกรโรงพยาบาล (ร้อยละ 32.39) เภสัชกรชุมชน (ร้อยละ 23.36) และผู้แทนยา (ร้อยละ 12.04) กลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองในด้านการเป็นผู้นำเฉลี่ย 4.20 คะแนน จาก 5.00 คะแนน และการเป็นผู้ให้การดูแล 4.19 คะแนน ซึ่งสูงกว่าด้านอื่นๆ ในขณะที่ด้านการเป็นครู 3.67 คะแนน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3.56 คะแนน ซึ่งถือเป็นสองอันดับสุดท้าย กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านคิดค้นและพัฒนาายามีระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาวสูงสุด คือ 4.04 คะแนน ในทางตรงกันข้าม กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพผู้คุ้มครองผู้บริโภคมีระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาวต่ำสุด คือ 3.69 คะแนน กลุ่มตัวอย่างที่เลือกศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีความต้องการที่จะนำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านคิดค้นและพัฒนาายามีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำมากที่สุด คือ ร้อยละ 95.00

คำสำคัญ : เภสัชกร เภสัชกรเจ็ดดาว สายอาชีพ ภาวะผู้นำ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาเภสัชศาสตร์สังคม เศรษฐศาสตร์ และการบริหาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

This article is part of Master of Science (Social, Economic and Administrative Pharmacy), Faculty of Graduate, Mahidol University.

** นักศึกษาปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเภสัชศาสตร์สังคม เศรษฐศาสตร์ และการบริหาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล อีเมล : halfimnol@gmail.com โดยมี.ดร.ลือรัตน์ อนูรัตน์พานิช เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก อีเมล :

luerat@gmail.com และร.ดร.ชะอรสิน สุขศรีวงศ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อีเมล : chaoncin.ssw@mahidol.ac.th M.Sc (Social, Economic and Administrative Pharmacy), Faculty of Graduate, Mahidol University. E-mail : halfimnol@gmail.com Thesis advisors : Dr. Luerat Anuratpanich (Major advisor) E-mail : luerat@gmail.com and Assoc.Prof. Cha-oncin Sooksriwong (Co-advisor) Email : chaoncin.ssw@mahidol.ac.th

Abstract

This cross-sectional descriptive study aimed to study the relationship between sixth year pharmacy students' choice of their future careers and the level of a seven-star pharmacist. There were 526 questionnaires distributed and 390 questionnaires were returned which meant 74.14% response. The results showed that 32.39% of samples chose hospital pharmacists as their future careers, followed by community pharmacists (23.36%) and drug representatives (12.04%). Overall, they rated themselves highest in leader domain (4.20/5.00) and caregiver domain (4.19/5.00). On the other hand, they rated themselves lowest in teacher domain (3.67/5.00) and life-long learner domain (3.56/5.00). Respondents who selected to work in research and development area had the highest average score of seven-star pharmacist (4.04/5.00). Meanwhile respondents who selected in consumer protection area had the lowest average score of seven-star pharmacist (3.69/5.00). 100% of respondents who decided to study in higher levels classified themselves as desired-to-lead, while 95% of respondents who selected to work in research and development area were ready to work in leading positions.

Key words: pharmacist, the seven-star pharmacist, carrier, leadership

บทนำ

ระบบสุขภาพในยุคปัจจุบันได้พัฒนาจากการเน้นผลิตภัณฑ์เป็นศูนย์กลางมาสู่การให้ความสำคัญกับตัวผู้ป่วยเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้บุคลากรทางการแพทย์ รวมถึงเภสัชกรต้องปรับเปลี่ยนบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของการปฏิบัติงานที่ต้องการผลลัพธ์คือ งานบริการและบริหารที่มีคุณภาพ รวมถึงมีความคุ้มค่าด้านต้นทุนประสิทธิผล (Azmi, S., Nazri and Azmi, 2012: 577-578), (Patterson et al., 2013: 223) ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้พัฒนาแนวความคิดเภสัชกรเจ็ดดาว (The Seven-star pharmacist) มาเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว องค์ประกอบของเภสัชกรเจ็ดดาว ได้แก่ การเป็นผู้ให้การดูแล (Caregiver) การเป็นผู้สื่อสาร (Communicator) การเป็นผู้ตัดสินใจ (Decision-maker) การเป็นผู้นำ (Leader) (Kerr et al., 2009: 1-3) การเป็นผู้บริหารจัดการ (Manager) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long learner) และการเป็นครู (Teacher) (Wiedenmayer et al., 2006: 15-16)

ปัจจุบันประเทศไทยมีมหาวิทยาลัยจำนวนทั้งสิ้น 19 สถาบันที่จัดการเรียนการสอนและพัฒนาหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต เพื่อผลิตผู้สำเร็จการศึกษาออกมาตอบสนองความต้องการของระบบสุขภาพ ทั้งในแง่ของปริมาณ เพื่อลดการขาดแคลนบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรในภาครัฐ และในแง่ของคุณภาพ ที่ผู้สำเร็จการศึกษาต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานตามมาตรฐานวิชาชีพที่กำหนดโดยสภาเภสัชกรรม โดยในขณะนี้หลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิตที่แตกต่างกันอย่างน้อยสองสาขา ได้แก่ สาขาเภสัชกรรมอุตสาหกรรม และสาขาการบริหารทางเภสัชกรรม ทั้งนี้เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานจริง ซึ่งมีความหลากหลายและแตกต่างกัน ตั้งแต่ งานบริการจ่ายยาและให้คำปรึกษา งานบริหารทางเภสัชกรรม งานบริหารเวชภัณฑ์(สมาคมเภสัชกรรม

โรงพยาบาลประเทศไทย, 2012) งานผลิตยา งานคิดค้นหรือพัฒนา ยา งานควบคุมคุณภาพ งานเภสัชกรรมชุมชน งานคุ้มครองผู้บริโภค งานด้านการสอน เป็นต้น

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของการเลือกสายอาชีพของนิสิตและนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างสายอาชีพที่นิสิต นักศึกษาเลือกกับระดับคุณลักษณะของเภสัชกรที่ติดตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกคือ แนวคิดเภสัชกรเจ็ดดาว

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวโน้มการเลือกสายอาชีพของนิสิตและนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 จำนวน 4 สถาบันในเขตภาคกลางของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกสายอาชีพของนิสิต นักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 กับระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว และปัจจัยด้านความรู้ การรับรู้ และทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำ

การดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เป็นการวิจัยเชิงพรรณนาชนิดภาคตัดขวางในกลุ่มนิสิต นักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 จำนวน 4 สถาบันในเขตภาคกลางของประเทศไทย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวนทั้งหมด 526 คน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 1 ชุด โดยเก็บข้อมูลในปีการศึกษา 2557

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย (1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว (2) การประเมินภาวะผู้นำด้วยตนเองตามแนวคิดเภสัชกรเจ็ดดาวขององค์การอนามัยโลกและ (3) การประเมินความรู้ การรับรู้และทัศนคติในด้านภาวะผู้นำ ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีภาวะผู้นำและแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำของยุกส์ (Yukl, 2010)

ข้อคำถามเรื่องการเลือกสายอาชีพ ให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกสายอาชีพที่สนใจ จำนวน 3 อันดับ ได้แก่ อันดับที่ 1 คือ สายอาชีพที่สนใจเลือกมากที่สุด อันดับที่ 2 และ 3 คือสายอาชีพที่สนใจประกอบในอันดับรองลงมาตามลำดับ ในขณะที่แบบสอบถามในส่วนที่ 2 และ 3 เป็น Likert Scale แบ่งออกเป็น 5 ระดับ แบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม ความชัดเจนของเนื้อหาและภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 ท่าน และได้ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นด้วยการเก็บข้อมูลจากนิสิต นักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาจำนวน 32 คน วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นได้ 0.88

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากนิสิตและนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 จำนวนรวม 390 คน ผู้วิจัยดำเนินการชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัยก่อนแจกแบบสอบถาม นิสิต นักศึกษามีสิทธิปฏิเสธการให้ข้อมูล เมื่อนิสิตและนักศึกษากลับกรอกข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวม

แบบสอบถามจนครบ งานวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน คณะทันตแพทยศาสตร์และคณะเภสัชศาสตร์ (MU-DT/PY-IRB)

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ ได้แก่ (1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ (2) สถิติเชิงอนุมาน สำหรับการทดสอบสมมติฐาน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ได้แก่ One-way ANOVA และ Least-Significant Different (LSD) ใช้ในการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มตัวอย่างในด้านระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว และความรู้ การรับรู้และทัศนคติที่มีต่อด้านภาวะผู้นำ

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป

งานวิจัยนี้ได้รับแบบสอบถามตอบกลับจำนวน 390 ชุด คิดเป็นร้อยละ 74.14 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ข้อมูลจำนวน 387 ชุด เนื่องจากมีแบบสอบถาม 3 ชุดที่มีข้อมูลสูญหายในสัดส่วนที่มากเกินไปจนจะนำมาวิเคราะห์ต่อไปได้

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 77.78 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 47.03 เลือกเรียนสาขาเภสัชกรรมอุตสาหกรรม ตามมาด้วยสาขาการบริหารทางเภสัชกรรม และเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหารตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูล	ความถี่	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	86	22.22
หญิง	301	77.78
สาขา		
เภสัชกรรมอุตสาหกรรม	182	47.03
การบริหารทางเภสัชกรรม	153	39.53
เภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร	52	13.44
ความต้องการที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ		
ต้องการ	315	81.40
ไม่ต้องการ	72	18.60
ความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ		
พร้อม	308	79.59
ไม่พร้อม	79	20.41
รวม	387	100.00

2. แนวโน้มของการพิจารณาเลือกสายอาชีพในอนาคต

เมื่อพิจารณาเฉพาะตัวเลือกอันดับหนึ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจจะปฏิบัติงานในอนาคต พบว่านิสิตและนักศึกษาส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะปฏิบัติงานในสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาล โดยคิดเป็นร้อยละ 39.02 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะปฏิบัติงานในโรงพยาบาลรัฐบาลเป็นหลัก สายอาชีพในอันดับถัดๆ มา ได้แก่ งานผู้แทนยาหรือบริษัทยา (ร้อยละ 18.09) เภสัชกรชุมชน (ร้านยา) (ร้อยละ 12.40) คัดค้านหรือพัฒนายา (ร้อยละ 7.49) โดยมีสองสายอาชีพที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจน้อยมาก ได้แก่ การปฏิบัติงานในสำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด และการทำงานด้านการสอน โดยคิดเป็นร้อยละ 2.07 และ 1.29 ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

เมื่อพิจารณาแยกระหว่างเภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาลและเอกชน มีผู้เลือกอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชนจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 6.98 ของทั้งหมด และเมื่อพิจารณาจากจำนวนรวมที่เลือกอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลทั้งหมด 151 คน จะคิดเป็นร้อยละ 17.88

ตารางที่ 2 ความถี่และร้อยละของแนวโน้มของการพิจารณาเลือกสายอาชีพในอนาคตของนิสิตนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 (พิจารณาเฉพาะตัวเลือกอันดับหนึ่ง)

ลำดับที่	สายอาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
1	เภสัชกรโรงพยาบาล	151	39.02
	รัฐบาล	124	32.04
	เอกชน	27	6.98
2	ผู้แทนยา/บริษัทยา	70	18.09
3	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	48	12.40
4	ทำงานด้านการคัดค้านหรือพัฒนายา	29	7.49
5	เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ)	18	4.65
6	เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต)	17	4.39
7	ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหรือเอก	11	2.84
8	สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	8	2.07
9	ทำงานด้านการสอน	5	1.29
-	อยู่ระหว่างการตัดสินใจ	20	5.17
-	ประกอบอาชีพอื่นๆ	10	2.58

จากการนำข้อมูลสายอาชีพที่นิสิต นักศึกษาเลือกทั้ง 3 อันดับมารวบรวมและแจกแจงความถี่ พบว่าสายอาชีพที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจมากที่สุดคือ เภสัชกรโรงพยาบาล โดยคิดเป็นร้อยละ 32.39 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด อันดับถัดๆ มาได้แก่ เภสัชกรชุมชน (ร้อยละ 23.36) ผู้แทนยาหรือบริษัทยา(ร้อยละ 12.04) ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น (ร้อยละ 6.48) คัดค้านหรือพัฒนายา(ร้อยละ 5.93) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลความถี่ ร้อยละของแนวโน้มของการพิจารณาเลือกสายอาชีพในอนาคตของนิสิตนักศึกษา คณะเภสัชศาสตร์ชั้นปีที่ 6 (พิจารณาตัวเลือกทุกอันดับ)

ลำดับที่	สายอาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
1	เภสัชกรโรงพยาบาล	355	32.39
	รัฐบาล	183	16.70
	เอกชน	172	15.69
2	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	256	23.36
3	ผู้แทนยา/บริษัทยา	132	12.04
4	ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหรือเอก	71	6.48
5	ทำงานด้านการคิดค้นหรือพัฒนายา	65	5.93
6	เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต)	46	4.20
7	เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ)	41	3.74
8	สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	29	2.65
9	ทำงานด้านการสอน	27	2.46
-	อยู่ระหว่างการตัดสินใจ	39	3.56
-	ประกอบอาชีพอื่นๆ	35	3.19

3. ความต้องการและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำจำแนกตามความสนใจที่จะประกอบสายอาชีพต่างๆ

เมื่อพิจารณาความต้องการและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำจำแนกตามสายอาชีพที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจเลือกในอนาคต พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่พิจารณาศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมีความต้องการที่จะนำมากที่สุด (ร้อยละ 100.00) รองลงมาคือ เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ) (ร้อยละ 94.12) ผู้แทนยาหรือบริษัทยา (ร้อยละ 91.53) เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต) (ร้อยละ 88.24) เภสัชกรชุมชน (ร้านยา) (ร้อยละ 85.42) และคิดค้นหรือพัฒนายา (ร้อยละ 85.00) ซึ่งถือว่ามากกว่าค่าเฉลี่ยความต้องการที่จะนำของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (ร้อยละ 81.40) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจจะประกอบอาชีพด้านการสอนมีความต้องการที่จะนำน้อยที่สุด คือ ร้อยละ 60.00

ด้านความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายาในอนาคตมีความพร้อมที่จะนำมากที่สุด คือ ร้อยละ 95.00 รองลงมาคือ เภสัชกรชุมชน (ร้านยา) (ร้อยละ 89.58) เภสัชกรโรงงานทั้งฝ่ายผลิตและควบคุมคุณภาพ (ร้อยละ 88.24) และผู้แทนยา/บริษัทยา (ร้อยละ 87.14) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลจะมีความพร้อมที่จะนำค่อนข้างน้อย คือ ร้อยละ 72.92 และเมื่อเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เลือกโรงพยาบาลรัฐบาลและเอกชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกโรงพยาบาลเอกชนมีความพร้อมที่จะนำมากกว่าโรงพยาบาลรัฐบาลเล็กน้อย ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความต้องการและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำจำแนกตามความสนใจในการเลือกสายอาชีพต่างๆ

ความสนใจในการเลือกสายอาชีพ (เรียงตามลำดับตัวเลือกอันดับหนึ่ง)	ความต้องการที่จะนำ		ความพร้อมที่จะนำ	
	ต้องการ	ไม่ต้องการ	พร้อม	ไม่พร้อม
เภสัชกรโรงพยาบาล	74.94	25.06	72.92	27.08
รัฐบาล	75.81	24.19	71.77	28.23
เอกชน	74.07	25.93	74.07	25.93
ผู้แทนยา/บริษัทยา	91.43	8.57	87.14	12.86
เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	85.42	14.58	89.58	10.42
ทำงานด้านการคิดค้นหรือพัฒนายา	85.00	15.00	95.00 [*]	5.00 ⁺
เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ)	94.12	5.88	88.24	11.76
เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต)	88.24	11.76	88.24	11.76
ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหรือเอก	100.00 [*]	0.00 ⁺	81.82	18.18
สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	75.00	25.00	75.00	25.00
ทำงานด้านการสอน	60.00 ⁺	40.00 [*]	80.00	20.00
อยู่ระหว่างการตัดสินใจ	70.00	30.00	65.00 ⁺	35.00 [*]
ประกอบอาชีพอื่นๆ	70.00	30.00	70.00	30.00
ค่าเฉลี่ยรวม	81.40	18.60	79.59	20.41

*ข้อมูลที่มีค่าสูงสุดในแต่ละคอลัมน์

+ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุดในแต่ละคอลัมน์

4. ระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว ความรู้ การรับรู้ และทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำ

4.1 ความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวมจะเห็นว่ากลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองในด้านการเป็นผู้นำ (4.20 คะแนน) และการเป็นผู้ให้การดูแล (4.19 คะแนน) สูงกว่าด้านอื่นๆ ตามลำดับ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยด้านการเป็นครู (3.67 คะแนน) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3.56 คะแนน) นั้นเป็นสองอันดับสุดท้าย (ตารางที่ 5) เมื่อพิจารณาแยกแต่ละด้านจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาลมีระดับการเป็นผู้ให้การดูแลมากที่สุด คือ 4.38 คะแนน รองลงมาคือเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน (4.28 คะแนน) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต) มีคะแนนในด้านนี้ต่ำที่สุด คือ 3.82 คะแนน

ด้านการเป็นผู้สื่อสาร กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายามีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.07 คะแนน ในขณะที่ระดับคะแนนต่ำสุดปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพคุ้มครองผู้บริโภค (สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด) (3.42 คะแนน)

ด้านการเป็นผู้ตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนมีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.27 คะแนน ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพคัมภีร์ครองผู้บริโภคน (สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด) มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.50 คะแนน

ด้านการเป็นผู้นำ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายามีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.33 คะแนน ในขณะที่ระดับคะแนนต่ำสุดปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอน(3.87 คะแนน)

ด้านการเป็นผู้บริหารจัดการ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายามีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.10 คะแนน ในขณะที่ระดับคะแนนต่ำสุดปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน (3.68 คะแนน) อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาลจะมีระดับคะแนนสูงกว่าเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน เล็กน้อย คือ 3.84 คะแนน

ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิต กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายามีระดับคะแนนสูงสุดคือ 3.73 คะแนน ในขณะที่ระดับคะแนนต่ำสุดปรากฏในกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจว่าจะประกอบสายอาชีพใด (3.28 คะแนน) และหากไม่นำตัวอย่างกลุ่มนี้มาพิจารณาจะพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชนจะมีระดับคะแนนต่ำสุด คือ 3.42 คะแนน

สุดท้ายด้านการเป็นครู กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนมีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.27 คะแนน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลเอกชนจะมีระดับคะแนนต่ำสุด คือ 3.41 คะแนน

ในขณะที่ระดับคะแนนเฉลี่ยภาพรวมทั้งเจ็ดด้าน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายามีระดับคะแนนสูงสุดคือ 4.04 คะแนน ในทางตรงกันข้ามกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพคัมภีร์ครองผู้บริโภคน (สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด) มีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.69 คะแนน ดังรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยระดับความเป็นเกสักรเจ็ดดาวจำแนกตามความสนใจในการเลือกสายอาชีพต่างๆ

ความสนใจในการเลือกสายอาชีพ (เรียงตามลำดับตัวเลือกอันดับหนึ่ง)	การเป็นผู้ให้การดูแล	การเป็นผู้สื่อสาร	การเป็นผู้ตัดสินใจ	การเป็นผู้แนะนำ	การเป็นผู้บริหารจัดการ	การเรียนรู้ตลอดชีวิต	การเป็นครู	เกสักรเจ็ดดาว
เกสักรโรงพยาบาล	4.38	3.87	3.89	4.21	3.84	3.60	3.69	3.93
รัฐบาล	(0.47)*	(0.55)	(0.49)	(0.48)	(0.53)	(0.61)	(0.58)	(0.39)
เอกชน	4.28	3.98	3.86	4.11	3.68	3.42	3.41	3.82
	(0.54)	(0.63)	(0.51)	(0.59)	(0.63) ⁺	(0.62)	(0.72) ⁺	(0.47)
ผู้แทนยา/บริษัทยา	4.03	3.93	3.98	4.30	3.83	3.62	3.80	3.93
	(0.61)	(0.62)	(0.61)	(0.46)	(0.55)	(0.66)	(0.63)	(0.43)
เกสักรชุมชน (ร้านยา)	4.17	3.82	3.94	4.11	3.81	3.49	3.58	3.84
	(0.50)	(0.45)	(0.52)	(0.44)	(0.48)	(0.56)	(0.53)	(0.30)
ทำงานด้านการคิดค้นหรือพัฒนา	3.95	4.07	4.17	4.33	4.10	3.73	3.93	4.04
ยา	(0.62)	(0.63)*	(0.49)	(0.43)*	(0.56)*	(0.66)*	(0.66)	(0.42)*
เกสักรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ)	4.14	3.67	4.10	4.16	3.88	3.49	3.69	3.87
	(0.57)	(0.49)	(0.51)	(0.54)	(0.60)	(0.76)	(0.55)	(0.29)
เกสักรโรงงาน (ฝ่ายผลิต)	3.82	3.63	3.98	4.27	3.86	3.55	3.63	3.82
	(0.58) ⁺	(0.53)	(0.51)	(0.43)	(0.44)	(0.57)	(0.67)	(0.29)
ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหรือเอก	4.21	3.97	3.97	4.21	3.85	3.64	3.73	3.94
	(0.37)	(0.57)	(0.55)	(0.58)	(0.66)	(0.94)	(0.71)	(0.42)
สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	4.04	3.42	3.50	4.13	3.79	3.50	3.46	3.69
	(0.42)	(0.43) ⁺	(0.31) ⁺	(0.62)	(0.59)	(0.78)	(0.53)	(0.38) ⁺
ทำงานด้านการสอน	4.00	4.00	4.27	3.87	3.87	3.67	4.27	3.99
	(1.06)	(1.73)	(0.76)*	(0.90) ⁺	(1.26)	(0.53)	(0.89)*	(0.96)
อยู่ระหว่างการตัดสินใจ	4.12	3.97	3.98	4.13	3.75	3.28	3.57	3.83
	(0.60)	(0.59)	(0.56)	(0.56)	(0.48)	(0.65) ⁺	(0.73)	(0.47)
ประกอบอาชีพอื่นๆ	4.17	3.73	4.10	4.23	3.77	3.52	3.43	3.85
	(0.44)	(0.68)	(0.50)	(0.36)	(0.50)	(0.78)	(0.58)	(0.38)
ค่าเฉลี่ยรวม	4.19	3.87	3.95	4.20	3.83	3.56	3.67	3.89
	(0.55)	(0.60)	(0.53)	(0.49)	(0.55)	(0.65)	(0.62)	(0.40)

*ข้อมูลที่มีค่าสูงสุดในแต่ละด้าน

+ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุดในแต่ละด้าน

4.2 ความรู้ การรับรู้และทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำ

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ การรับรู้ และทัศนคติต่อภาวะผู้นำในระดับมาก โดยมีระดับคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.63, 3.83 และ 3.85 ตามลำดับ (ตารางที่ 6) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนายาจะมีระดับความรู้ในเรื่องแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำสูงสุด คือ 3.75 คะแนน ในขณะที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนจะมีระดับความรู้ต่ำสุด คือ 3.25 คะแนน ด้านการรับรู้ ได้แก่ การรับรู้ว่ามีกระบวนการเรียนการสอนภาวะผู้นำในหลักสูตรเภสัชศาสตรบัณฑิต การมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมและพัฒนาภาวะผู้นำ และการมีอาจารย์หรือบุคลากรในคณะที่เป็นแบบอย่างที่ดีของการมีภาวะผู้นำ เป็นต้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต) มีระดับการรับรู้สูงสุดคือ 3.96 คะแนน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรชุมชน (ร้านยา) มีระดับการรับรู้ต่ำสุดคือ 3.74 คะแนน (ทั้งนี้ไม่นำกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ระหว่างการตัดสินใจมาร่วมวิเคราะห์) ในด้านทัศนคติ เช่น การเห็นความสำคัญของภาวะผู้นำที่มีต่อการประกอบวิชาชีพ การเห็นประโยชน์ของการทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีต่อการสร้างภาวะผู้นำ การมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านภาวะผู้นำ เป็นต้น พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต) มีระดับทัศนคติสูงสุดคือ 4.07 คะแนน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนจะมีระดับทัศนคติต่ำสุดคือ 3.64 คะแนน ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยระดับความรู้ การรับรู้และทัศนคติที่นิสิตนักศึกษามีต่อภาวะผู้นำจำแนกตามความสนใจในการเลือกสายอาชีพต่างๆ

ความสนใจในการเลือกสายอาชีพ (เรียงตามลำดับตัวเลือกอันดับหนึ่ง)	ความรู้	การรับรู้	ทัศนคติ
เภสัชกรโรงพยาบาล			
รัฐบาล	3.65 (0.52)	3.87 (0.51)	3.84 (0.38)
เอกชน	3.41 (0.35)	3.75 (0.75)	3.85 (0.50)
ผู้แทนยา/บริษัทยา	3.73 (0.56)	3.88 (0.66)	3.88 (0.42)
เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	3.54 (0.52)	3.74 (0.59)	3.66 (0.42)
ทำงานด้านการคิดค้นหรือพัฒนายา	3.75 (0.51) [*]	3.80 (0.58)	4.02 (0.44)
เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายควบคุมคุณภาพ)	3.74 (0.52)	3.75 (0.57)	4.06 (0.27)
เภสัชกรโรงงาน (ฝ่ายผลิต)	3.59 (0.56)	3.96 (0.59) [*]	4.07 (0.30) [*]
ศึกษาต่อในระดับปริญญาโทหรือเอก	3.68 (0.73)	3.82 (0.64)	3.94 (0.45)
สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	3.66 (0.46)	3.92 (0.53)	3.81 (0.36)
ทำงานด้านการสอน	3.25 (0.40) ⁺	3.80 (0.90)	3.64 (0.87) ⁺
อยู่ระหว่างการตัดสินใจ	3.59 (0.56)	3.65 (0.63) ⁺	3.75 (0.50)
ประกอบอาชีพอื่นๆ	3.69 (0.57)	3.78 (0.53)	3.89 (0.45)
ค่าเฉลี่ยรวม	3.63 (0.53)	3.83 (0.59)	3.85 (0.43)

^{*}ข้อมูลที่มีค่าสูงสุดในแต่ละด้าน

⁺ข้อมูลที่มีค่าต่ำสุดในแต่ละด้าน

4.3 ความแตกต่างระหว่างระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาวและระดับความรู้ การรับรู้ ทักษะปฏิบัติที่มีภาวะผู้นำ

ปัจจัยด้านการเป็นผู้ให้การดูแล ด้านการเป็นครู และทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำมีความแตกต่างกันระหว่างตัวเลือกสายอาชีพอันดับหนึ่งของนิสิต นักศึกษา โดยในด้านการเป็นผู้ให้การดูแล กลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลและเอกชนจะมีระดับคะแนนสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจที่จะปฏิบัติงานด้านอื่นชัดเจน ดังรายละเอียดในตารางที่ 8 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนจะมีระดับคะแนนด้านการเป็นครูสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจเลือกสายอาชีพอื่นๆ ในแง่ของทัศนคติพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงงานทั้งฝ่ายผลิตและควบคุมคุณภาพจะมีระดับคะแนนสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจเลือกสายอาชีพอื่นๆ ซึ่งตรงข้ามกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรชุมชนที่จะมีระดับคะแนนทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำน้อยกว่าตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพอื่นๆ ชัดเจน

ตารางที่ 7 ความแตกต่างของระดับความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว ความรู้ การรับรู้ และทัศนคติที่มีภาวะผู้นำ จำแนกตามความสนใจในการเลือกสายอาชีพต่างๆ

ปัจจัย	p-value
ด้านความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว	
- การเป็นผู้ให้การดูแล	.000*
- การเป็นผู้สื่อสาร	.150
- การเป็นผู้ตัดสินใจ	.122
- การเป็นผู้นำ	.521
- การเป็นผู้บริหารจัดการ	.721
- การเรียนรู้ตลอดชีวิต	.649
- การเป็นครู	.026*
ภาพรวมทั้งเจ็ดด้าน	.577
ความรู้ การรับรู้ และทัศนคติ	
- ความรู้	.245
- การรับรู้	.864
- ทัศนคติ	.008*

ตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบเชิงซ้อน (Multiple comparisons)

ปัจจัย	ตัวเลือกอาชีพ	ตัวเลือกอาชีพ	Mean difference	p-value
การเป็นผู้ให้การดูแล	เภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาล	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	.21838	.017
		ผู้แทนยา	.35170	.000
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	.56190	.000
		คิดค้นหรือพัฒนายา	.43384	.001
	เภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน	ผู้แทนยา	.24982	.040
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	.46002	.006
		คิดค้นหรือพัฒนายา	.33196	.036
	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	.34352	.024
การเป็นครู	เภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาล	เภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน	.27787	.034
		ด้านการสอน	-.58235	.038
	เภสัชกรโรงพยาบาลเอกชน	ผู้แทนยา	-.39265	.005
		คิดค้นหรือพัฒนายา	-.52622	.004
		ด้านการสอน	-.86022	.004
	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	คิดค้นหรือพัฒนายา	-.35046	.033
		ด้านการสอน	-.68446	.018
	เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	ด้านการสอน	-.64035	.041
	ด้านการสอน	สำนักงานอาหารและยาหรือสาธารณสุขจังหวัด	.80925	.021
ทัศนคติต่อภาวะผู้นำ	เภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาล	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	.17928	.012
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	-.23027	.034
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายควบคุมคุณภาพ	-.22144	.042
	เภสัชกรชุมชน (ร้านยา)	ผู้แทนยา	-.22010	.005
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	-.40955	.001
		เภสัชกรโรงงานฝ่ายควบคุมคุณภาพ	-.40072	.001
		คิดค้นหรือพัฒนายา	-.36246	.001
		ศึกษาต่อ	-.27714	.048
	เภสัชกรโรงงานฝ่ายผลิต	ด้านการสอน	.43259	.043
	เภสัชกรโรงงานฝ่ายควบคุมคุณภาพ	ด้านการสอน	.42376	.047

อภิปรายผล

1. แนวโน้มของการพิจารณาเลือกสายอาชีพในอนาคต

จากข้อมูลอาจสรุปได้ว่าเมื่อจบการศึกษาจะมีนิสิตและนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ 4 สถาบันในภาคกลางของประเทศไทยประมาณประมาณหนึ่งในสามเข้าสู่สายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาล โดยที่เหลือจะกระจายเข้าสู่สายอาชีพต่างๆ ได้แก่ ผู้แทนยา เภสัชกรชุมชน และคิดค้นหรือพัฒนายา ซึ่งสายอาชีพเหล่านี้จะมีปัญหาขาดแคลนทรัพยากรบุคคลน้อยกว่าสายอาชีพด้านอื่น โดยเฉพาะสายอาชีพด้านการคุ้มครองผู้บริโภค และด้านการสอน สายอาชีพเหล่านี้เกิดการขาดแคลนเภสัชกรในอนาคต ปัจจัยส่วนหนึ่งที่อาจส่งผลต่อการพิจารณาเลือกสายอาชีพคือค่าตอบแทน ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกันตามสาขาที่ปฏิบัติงาน โดยเภสัชกรการตลาดจะมีค่าตอบแทนเฉลี่ยสูงสุด อันดับที่สองคือสายงานเภสัชกรชุมชน ในขณะที่เภสัชกรที่ปฏิบัติงานด้านคุ้มครองผู้บริโภคจะมีค่าตอบแทนเฉลี่ยต่ำสุด (สุรฉัตร จ้อสุระเชษฐ์, 2013) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการพิจารณาเลือกประกอบอาชีพของนิสิตนักศึกษาในงานศึกษาชิ้นนี้

กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจเลือกปฏิบัติงานเป็นเภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาลมากกว่าเอกชน โดยเมื่อพิจารณาเฉพาะตัวเลือกอันดับหนึ่ง (ตารางที่ 2) จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 32.04 เลือกโรงพยาบาลรัฐ และมีเพียงร้อยละ 6.98 เท่านั้นที่เลือกโรงพยาบาลเอกชน ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างมีค่านิยมที่ดีต่อการประกอบอาชีพรับราชการ โดยส่วนใหญ่มองว่าการรับราชการนั้นมีความมั่นคง น่าสนใจ และความภาคภูมิใจ รวมถึงมีโอกาสในการเติบโตและก้าวหน้า (ปริยานุช วัฒนกุล, 2008) นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 3.19 เลือกประกอบสายอาชีพอื่นๆ เช่น อาชีพในวงการบันเทิง นักบิน ธุรกิจส่วนตัว นักดนตรี รวมถึงการเลือกศึกษาต่อในสาขาอื่นๆ ที่สนใจ เป็นต้น จากข้อมูลนี้อาจอนุมานได้ว่า การผลิตบัณฑิตคณะเภสัชศาสตร์แต่ละปี จะเกิดการสูญเสียบัณฑิตไปกับการประกอบอาชีพอื่นนอกวงการเภสัชกรรม และความสนใจของนิสิตและนักศึกษาส่วนใหญ่ยังอยู่ที่สายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาล เภสัชกรชุมชน และผู้แทนยาเป็นหลัก โดยคิดเป็นร้อยละ 67.79 ของบัณฑิตคณะเภสัชศาสตร์ทั้งหมด ดังนั้น คณะเภสัชศาสตร์ คณาจารย์ รวมถึงหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาเภสัชกรรม เป็นต้น ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนานิสิตและนักศึกษา รวมถึงการให้คำแนะนำ ปรึกษา และการเป็นแบบอย่างที่ดีของการปฏิบัติงานในหน้าที่ในสายอาชีพต่างๆ เพื่อให้นิสิตและนักศึกษาได้เห็นบทบาทที่หลากหลายของวิชาชีพเภสัชกรรม

2. ความต้องการและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ

โดยภาพรวมทุกตัวเลือกด้านอาชีพ มีผู้มีความต้องการที่จะนำร้อยละ 81.40 ของทั้งหมด ในขณะที่จะมีผู้ที่มีความพร้อมที่จะนำร้อยละ 79.59 ซึ่งนับว่ามีจำนวนมาก ร้อยละ 100.00 ของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความสนใจศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น มีความต้องการที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ (ตารางที่ 4) ร้อยละ 74.94 ของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเลือกอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาลทั้งรัฐบาลและเอกชนมีความต้องการที่จะนำ ทั้งนี้หากนำผลการศึกษาของลือรัตน์ อนุรัตน์พานิช (2015: 16-17) มาพิจารณาร่วมด้วย จะเห็นว่าความต้องการจะนำกลับลดลงเหลือเพียง 35.7% แสดงให้เห็นว่าเมื่อได้ไปปฏิบัติงานจริง จะมีปัจจัยหลายอย่างๆ ส่งผลให้ความต้องการที่จะนำนั้นลดลง อีกแง่หนึ่งคือเภสัชกรที่ดำรงตำแหน่งนำไม่ได้มีความต้องการที่จะนำทุกคน โดยอาจเกิดจากความไม่พร้อมด้านองค์ความรู้ การไม่ได้รับพัฒนาทักษะที่จำเป็นและอย่างเพียงพอ และต่อเนื่อง (Rouse, 2004) ซึ่งเป็นถ้อย

ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำ และหากพิจารณาด้านความพร้อมที่จะนำ จะเห็นว่าร้อยละ 95.00 ของนิสิตนักศึกษาที่ให้ความสนใจสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนา ร้อยละ 89.58 ของเภสัชกรชุมชน ร้อยละ 88.84 ของเภสัชกรโรงงานทั้งฝ่ายผลิตและฝ่ายควบคุมคุณภาพ และร้อยละ 87.14 ของผู้แทนยา ประเมินว่าตนเองมีศักยภาพและความพร้อมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งนำ

จากข้อมูลนี้สรุปได้ว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้นำ มีความสำคัญกับคุณวุฒิ จึงเลือกที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นก่อนมาปฏิบัติงาน เพื่อให้ตนเองมีความพร้อมทางด้านความรู้ทักษะ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาหลายรายที่เห็นว่าผู้นำต้องมีคุณวุฒิและวิสัยทัศน์ที่เหมาะสม ในขณะที่สายงานเภสัชกรชุมชน เภสัชกรโรงงาน ผู้แทนยา และคิดค้นหรือพัฒนา เป็นสายอาชีพที่อาจเรียกกรองทักษะการนำมากกว่าสายอาชีพอื่นๆ เนื่องจากต้องปฏิบัติงานร่วมกับสหวิชาชีพ บริหารทีมและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา รวมถึงเป็นสายอาชีพที่มีโอกาสในการเติบโตสูงและรวดเร็ว เช่น การก้าวจากผู้แทนยาเป็นผู้บริหารทีมหรือเขต เป็นต้น นิสิต นักศึกษาที่คิดว่าตนเองมีความพร้อมในการนำจึงพิจารณาเลือกปฏิบัติงานในสายอาชีพเหล่านี้มากเป็นพิเศษ

3. ความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาว

กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนามีระดับคะแนนความเป็นเภสัชกรเจ็ดดาวสูงสุดคือ 4.04 (0.42) คะแนน ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพคุ้มครองผู้บริโภคมีระดับคะแนนต่ำสุดคือ 3.69 (0.38) คะแนน โดยหากพิจารณารายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกสายอาชีพประเมินตนเองในด้านการเป็นผู้นำและการเป็นผู้ให้การดูแลเป็นลำดับต้นๆ เหนือทักษะด้านอื่นชัดเจน ในทางตรงข้ามกลุ่มตัวอย่างประเมินตนเองในด้านการเป็นครูและการเรียนรู้ตลอดชีวิตน้อยกว่าทักษะด้านอื่น ซึ่งถึงแม้จะอยู่ในเกณฑ์ดี แต่น้อยกว่าทักษะด้านอื่นๆ ชัดเจน ทั้งนี้การประชุมสมัชชาเภสัชกรรมไทย 100 ปี (พ.ศ. 2556) ในหัวข้อ บทบาทเภสัชกรต่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 2 (ศูนย์ประสานงานการศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2013) มีการกล่าวถึงทิศทางการพัฒนาการศึกษาเภสัชศาสตร์ ซึ่งแนวทางในการพัฒนานั้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดเภสัชกรเจ็ดดาว ได้แก่ พัฒนาบัณฑิตให้มีความเป็นผู้นำทางวิชาชีพ ทำงานร่วมกับสหวิชาชีพได้ รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทัศนคติในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยการเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถปลูกฝังได้ตลอดระยะเวลาการศึกษาทั้งหมด 6 ปี จากกระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และต้องมีการสนับสนุนการศึกษาต่อเนื่องหลังจบการศึกษาด้วย เช่น การจัดโครงการประชุมเชิงวิชาการหรือปฏิบัติการทางเภสัชกรรมอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยหัวข้อที่มีความน่าสนใจหลากหลาย หรือการส่งเสริมให้เภสัชกรทำงานวิจัยที่ตนสนใจ โดยให้ความสนับสนุนด้านงบประมาณ องค์ความรู้ เทคโนโลยี และเครื่องมืออุปกรณ์ เป็นต้น

ทั้งนี้ก็มีคุณสมบัติอยู่ 2 ด้านที่มีความแตกต่างจากคุณสมบัติอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การเป็นผู้ให้การดูแลและการเป็นครู โดยคะแนนเฉลี่ยของระดับการเป็นผู้ให้การดูแลนั้นจะมีค่าสูงในกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเภสัชกรโรงพยาบาล และมีค่ามากสุดในกลุ่มเภสัชกรโรงพยาบาลรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานที่ต้องปฏิบัติงานทั้งการบริการและบริหารให้แก่ผู้ป่วยโดยตรง โดยในการปฏิบัติงาน เภสัชกรต้องให้ความสำคัญและตระหนักในประเด็นต่างๆ มากมาย เช่น ประสิทธิภาพและความปลอดภัยจากการใช้ยาอันตราย กิริยาระหว่างยา ความร่วมมือในการใช้ยา เป็นต้น ในขณะที่คะแนนเฉลี่ยของระดับการเป็นครูจะมีค่าสูงในกลุ่ม

ตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนและคิดค้นหรือพัฒนาฯ ซึ่งสอดคล้องกับ ขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบของสายอาชีพข้างต้นที่ต้องใช้การดูแลและการเป็นครูมากกว่าสายอาชีพอื่น

กลุ่มตัวอย่างที่ประเมินตนเองว่ามีระดับคะแนนการเป็นผู้นำในระดับมากที่สุด มีความสนใจที่จะปฏิบัติงานในสายอาชีพ ดังต่อไปนี้ เกษัชกรโรงพยาบาล ผู้แทนฯ คิดค้นหรือพัฒนาฯ และเกษัชกรโรงงานฝ่ายผลิต รวมถึงกลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น อาชีพต่างๆ เหล่านี้ล้วนต้องอาศัยภาวะผู้นำ รวมถึงทักษะที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเป็นงานที่ต้องเน้นการทำงานร่วมกับผู้อื่น ต้องมีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างต่อเนื่อง กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนาฯ มีระดับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดในด้านการเป็นผู้สื่อสาร การเป็นผู้นำ การเป็นผู้บริหารจัดการ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะงานที่ต้องทำงานร่วมกับสหวิชาชีพ เช่น แพทย์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิทยาศาสตร์ และนักปฏิบัติการ เป็นต้น มีกระบวนการปฏิบัติงานที่เป็นขั้นตอนชัดเจน รวมถึงต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ทางด้านวิชาการที่ลึกซึ้งและทันสมัย ทักษะต่างๆ เหล่านี้จึงเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานในสาขานี้ แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างกลุ่มนี้มีความเป็นผู้ให้การดูแลค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ทั้งนี้อาจเกิดจากเป้าหมายของการปฏิบัติงานที่เน้นตัวผลิตภัณฑ์เป็นหลัก

กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอน มีระดับความเป็นผู้นำต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับสายงานอื่นๆ ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่สำคัญในการเรียนการสอนและพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในตัวนิสิตนักศึกษาคณะเกษตรศาสตร์ เนื่องจากผลการศึกษาพบว่านิสิต นักศึกษามักใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการเรียนรู้ทักษะต่างๆ จากอาจารย์ และรุ่นพี่ อาจจะกล่าวได้ว่าบุคคลตัวอย่าง (Role model) มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาภาวะผู้นำในบริบทของคณะเกษตรศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามตัวอย่างกลุ่มนี้มีระดับคะแนนในด้านการเป็นผู้ตัดสินใจและการเป็นครูสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งนี้อาจสอดคล้องกับบริบทการเป็นอาจารย์ที่ต้องสามารถดูแล รับผิดชอบให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการและด้านการใช้ชีวิตแก่นิสิตและนักศึกษาได้ ทั้งนี้ในฐานะของอาจารย์ประจำรายวิชาและอาจารย์ที่ปรึกษา

อีกประเด็นที่น่าสนใจคือ สายอาชีพเกษัชกรโรงงานที่ระดับคะแนนเฉลี่ยในด้านต่างๆ ค่อนข้างมีความใกล้เคียงกันระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เลือกงานฝ่ายผลิตและฝ่ายควบคุมคุณภาพ ยกเว้นด้านการเป็นผู้ให้การดูแลที่ฝ่ายควบคุมคุณภาพจะมีคะแนนสูงกว่าฝ่ายผลิตชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะงานด้านการควบคุมคุณภาพนั้นมีจุดประสงค์เพื่อให้ผลิตภัณฑ์นั้นมีประสิทธิภาพและความปลอดภัยสูงสุดแก่ผู้ใช้ ซึ่งได้แก่ ผู้ป่วย ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านนี้จึงต้องมีความเป็นผู้ให้การดูแลสูงกว่า เพราะต้องมีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความตระหนักในทุกๆ ขั้นตอนของการปฏิบัติงาน และมีความระมัดระวังสูง (จอมจิน จันทรสกุล, 2013) ในขณะที่เกษัชกรโรงงานฝ่ายผลิตมีความเป็นผู้ให้การดูแลต่ำสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ทั้งนี้ใกล้เคียงกับสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนาฯ ซึ่งมีเป้าหมายของการปฏิบัติงานเหมือนกัน คือเน้นที่ตัวผลิตภัณฑ์เป็นหลัก

4. ความรู้ การรับรู้และทัศนคติที่มีต่อภาวะผู้นำ

เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยรวม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ การรับรู้ และทัศนคติต่อภาวะผู้นำในระดับมาก (ตารางที่ 6) โดยกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการคิดค้นหรือพัฒนาฯ จะมีระดับความรู้ในเรื่องแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำสูงสุด ในขณะที่เลือกสายอาชีพด้านการสอนจะมีระดับความรู้ต่ำสุด แต่อย่างไรก็ตาม

ระดับความรู้ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างสายอาชีพต่างๆ ด้านการรับรู้ พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเกษตรกรรม (ฝ่ายผลิต) มีระดับการรับรู้สูงสุด ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเกษตรกรรม (ร้านยา) มีระดับการรับรู้ต่ำสุด ทั้งนี้ระดับการรับรู้ที่นิสิต นักศึกษามีต่อภาวะผู้นำไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างสายอาชีพต่างๆ ซึ่งอาจเกิดจากการที่สองปัจจัยนี้เป็นสิ่งที่รับมาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ กระบวนการเรียนการสอน การร่วมทำกิจกรรมเสริมหลักสูตรของคณะเภสัชศาสตร์ซึ่งทั้ง 4 สถาบันไม่มีความแตกต่างกันมากนักในแง่ของหลักสูตร โดยการเรียนรู้อย่างกล่าว ทำให้พวกเขาเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำ ในขณะที่การรับรู้เกิดจากการที่พวกเขาได้ตระหนักว่ากระบวนการเรียนการสอนหรือการทำกิจกรรมต่างๆ นั้น สามารถพัฒนาภาวะผู้นำในตัวพวกเขาได้ รวมถึงการเห็นบุคคลต่างๆ ในคณะเป็นแบบอย่างที่ดีของการเป็นผู้นำ

ในขณะที่ระดับทัศนคติต่อภาวะผู้นำมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพเกษตรกรรม ที่มีระดับทัศนคติต่ำกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพผู้แทนยา เกษตรกรรม โรงงาน และด้านการคิดค้นหรือพัฒนายา โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับทัศนคติต่ำสุด คือ กลุ่มตัวอย่างที่เลือกสายอาชีพด้านการสอน ทั้งนี้ทัศนคติถูกหล่อหลอมมาจากปัจจัยภายใน ความแตกต่างที่เกิดขึ้นจึงอาจเกิดจากปัจจัยส่วนตัวของแต่ละคน การปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อภาวะผู้นำ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่คณะเภสัชศาสตร์ทุกสถาบันต้องให้ความสำคัญ เพื่อเป็นรากฐานในการสร้างความยั่งยืนให้แก่วิชาชีพเภสัชกรรมต่อไปในอนาคต

ข้อจำกัดของงานวิจัยและข้อเสนอแนะ

เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและเวลา ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเพียงสี่สถาบันการศึกษาเท่านั้น เพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกับสถานการณ์ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำในนิสิตนักศึกษา โดยในช่วงระยะเวลาการวิจัยยังมีงานในลักษณะนี้ไม่มากนัก หากงานวิจัยชิ้นนี้ถูกนำไปพัฒนาขยายขอบเขตของงาน รวมถึงพัฒนาเครื่องมือการวัดให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น น่าจะเกิดผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้อธิบายประชากรได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

จอมจิน จันทรสกุล. (2013). บทบาทหน้าที่ของเภสัชกรอุตสาหกรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม.

TIPA Journal 1,1: 1-3.

ปรียานุช วัฒนกุล. (2008). “ค่านิยมในการรับราชการของข้าราชการยุคใหม่ในบริบทของความ

เปลี่ยนแปลง.” สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานบุคคล, สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.

ศูนย์ประสานงานการศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย.(2013).“บทบาทเภสัชกรต่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 2.” เอกสารในการประชุมสมัชชาเภสัชกรรมไทย 100 ปี เสนอที่คณะเภสัชศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมาคมเภสัชกรรมโรงพยาบาลประเทศไทย. (2012). “มาตรฐานเภสัชกรรมโรงพยาบาล (ระยะสอง)

พ.ศ. 2546-2548.”

สุรฉัตร จ้อสุรเชษฐ์และคณะ. (2013). การสำรวจค่าตอบแทนของเภสัชกรในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2555.
วารสารเภสัชกรรมไทย. 5,2: 120-30.

ภาษาต่างประเทศ

- Anuratpanich L. (2015). Pharmacy Leadership Development: A case study of JCI accredited private hospitals in Thailand. **Mahidol University Journal of Pharmaceutical Sciences.** 42,1: 14-22.
- Azmi, S., Nazri, N., and Azmi A.H. (2012). Extending the roles of community pharmacists: views from general medical practitioners. **The Medical journal of Malaysia.** 67,6: 577-81.
- Kerr, R.A., et al. (2009). Building a sustainable system of leadership development for pharmacy: report of the 2008-09 Argus Commission. **American journal of pharmaceutical education.** 73,Suppl:S5.
- Patterson, B.J., et al. (2013). A Leadership Elective Course Developed and Taught by Graduate Students. **American journal of pharmaceutical education.** 77,10: 223.
- Rouse, M.J. (2004). Continuing professional development in pharmacy. **Am J Health-Syst Pharm.** 61,19: 2069-2076.
- Wiedenmayer, K., et al. (2006). “Developing pharmacy practice: A focus on patient care.” Department of Medicines Policy and Standards, Geneva, Switzerland.
- Yukl, G. (2010). Leadership in Organizations. 7th ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall.